

Димитар КРСТЕВСКИ
Иван ШАПКАЛИСКИ
Македонка ВРЕНЦОВСКА

ЗНАЧЕЊЕ НА ШУМСКОТО И ДРВНОИНДУСТРИСКОТО ПРОИЗВОДСТВО ЗА ПЕРСПЕКТИВНИОТ РАЗВОЈ НА МАКЕДОНИЈА

1. В О В Е Д

Брзиот развој на општествено-економските односи во светот, кој е наметнат од уште побрзиот техничко-технолошки прогрес, доведоа до деградација на природата. Зашто со долгогодишната налудничава трка по максимално можна заработувачка, или пак со давање на неоправдана предност на други области за сметка на шумарството, денес има опустошени шуми, еродирани замјишта, опасно загадени и затруени подземни и надземни води, опасно загаден воздух, драматично оштетена и истенчена озонска обвивка околу земјата и слично. Имено се сушат цели комплекси во Амазон, со топењето на ледените површини се предвидува за 100 години нивото на водните површини да се зголеми и многу острови и крајбрежја да се најдат под вода. Потоа се предвидува за 20 години да изумрат шумите од ела и бор во Горски Котар. Во литературата и во информативните средства се наведува дека во многу земји поголемиот дел од шумите се изложени на пропаѓање.

Во 1987 година, на советувањето во Врњачка Бања, е иснесено дека во ДР германија биле оштетени шуми на површина од 90%, во Полска 70%, во СР германија 54%, а во Југославија 10%. Во Србија сушењето на дабот во некои шуми достигна таков степен што обемот на санитарните сечи од 2-2.5 пати го надминува годишниот етат. Во Македонија статистиката, заклучно со 1989 година, не води постоење на сушење на шумите од еколошки отрови, меѓутоа, од извршени снимања во последните години се гледа дека и во Македонија е присутно сушењето на шумите.

Појавата и последиците од сушење на шумите во целина немаат само еколошки, стопански и шумарски проблеми, туку имаат општествен проблем од најголемо значење и едно од најзначајните прашања за квалитетот на животната средина и на животот на земјата.

Нарушувањето на рамнотежата на биосистемот се поистоветува со сечење на гранка на која се седи.

Имајќи ги предвид негативните далекусежни последици, бидејќи загадувањето на воздухот има влијание на големи далечини, во светот се преземаат мерки. Така за нивно спречување и намалување постојат меѓународни конвенции за прекугранично загадување на воздухот на големи далечини.

Дека има согледувања и кај нас оти шумите се од непосреден интерес за развојот на цела Република, се гледа и од уставните решенија со кои се вели дека шумите се добра од општ интерес и уживаат посебна заштита и дека работните луѓе, граѓаните и организациите имаат право и должност за обезбедуваат услови за зачувување и унапредување на човековата средина, односно дека уживаат посебна уставно-правна заштита.

Зачувувањето и унапредувањето на шумите има големо влијание за ублажување на поголем број проблеми со катастрофални последици.

На пример, на проблемот на загадување мора да му се пријде мошне сериозно, зошто во светот и кај нас има поголем број на градови кои се прекумерно загадени, како што се во Југославија: Бор, Зеница, Панчево и други. Во Панчево пречекорувањата се движат од 5 до 90 пати.

Во Македонија, истотака има градови во кои се пречекорува со загадувањето, како Скопје, Титов Велес и други.

Колку е сериозен проблемот на загадување зборува и податокот дека во светот се нуди за продажба дури и конзервиран воздух од врвовите на Алпите или пак беспрекорно чиста вода од просирните норвешки фјордови.

Меѓутоа, трајно индивидуално решавање не е можно. Затоа, преку законска регулатива во финансирањето треба да учествуваат сите корисници на општокорисните функции и оние што им нанесуваат штети на шумите, а да се стимулираат тие што ја поседуваат, чуваат и унапредуваат шумата.

Значењето на зачувувањето и унапредувањето на шумите во Македонија е поголемо отколку во многу други земји и во другите републики, зошто во Македонија шумите се со послаб квалитет и затоа Македонија е на второ место во Југославија по продукција на нанос, а Вардар е, исто така на второ место во Југославија по сливови што продуцираат најголем нанос.

Имајќи го предвид големото значење на шумите за перспективниот развој, сите земји издвојуваат значајни финансиски средства, изнаоѓаат трајни извори на тие средства за унапредување на шумите. Во Југославија, во другите републики, истотака се изнајдени трајни решенија. Така во Хрватска тоа прашање е регулирано со Законот за шумите и се издвојуваат 0,07% од вкупниот приход на стопанството, а во Србија е регулирано со посебен закон. Во финансирањето учествуваат најголемите корисници и оние што имаат негативно влијание врз шумите.

Во Македонија се предвидува тоа прашање да се реши со новиот Закон за шумите. Меѓутоа, досега нему не му било посветено соодветно внимание. Иако привидно, од заедницата и досега се издвојувани средства за пошумување, но тие средства, иако имале позитивно влијание врз унапредувањето на шумите, негативно дејствувале врз шумскостопанските организации и врз развојот на шумарството, зашто не воделе сметка за стварната цена на чинење на работите што се изведуваат, односно повисоките цени од издвоени финансиски средства биле на товар на шумарството.

Затоа во иднина треба да се разреши и тој проблем, па сите корисници на шумите и оние што имаат негативно влијание врз шумите и шумарството да учествуваат во финансирањето на шумарството.

Прекумерното, нестручното користење на шумите и нивното несоодветно чување и унапредување, како и нивното некористење, не само што ги намалува корисните функции на шумите, туку настануваат и непроценливи штетни последици со поплавите, уништување на плодна земја, куки, мостови, железници, патишта, намалување на количините на вода и сл.

Сето тоа зборува дека со ослободување на оние со негативно влијание врз шумите и на корисниците на производи од шумите од обврските за зачувување и унапредување, односно финансирање во шумарството, е само заблуда дека на тој начин им се помага. Всушност тие не добиваат туку губат. Зошто, штетите што настануваат, например, само со една поплава, со затрупување на една брана, со пораст на заболувањата, со дегенерација на населението и слично, далеку ги надминува средствата што треба да се издвојуваат, па од тоа да имаат корист не само тие, туку да го забрзаат и развојот на Републиката. Значењето на производите од шумите за развојот на Републиката се огледа не само во непосредното зголемување и унапредување на шумското и

дрвноиндустриското производство, туку и на многу други области, и тоа: директно на земјоделството, водостопанството, сообраќајот, железниците и други, а индиректно на сите гранки и области, бидејќи унапредувањето на шумите значи и унапредување на здравствената и работната способност, а со тоа и на продуктивноста на трудот и на финансиските ефекти.

Имајќи го предвид горенаведеното, ние во овие проучувања ќе се задржиме врз значењето на шумското и дрвноиндустриското производство за перспективниот развој на Македонија, преку согледување на нивните остварувања: на девизните ефекти, вкупен приход и доход, вработувањето, супституцијата на енергија и како фактор на производството за други стопански гранки како градежништвото, текстилната индустрија, земјоделството и други.

2. ШУМСКОТО ПРОИЗВОДСТВО И МОЖНОСТИ ЗА НЕГОВ РАЗВОЈ

Во шумското производство како главен производ се смета дрвото, а како споредни: семето, плодовите, смолата, терпентинот, колафониумот, танините, лековитите и ароматичните растенија, дивечот, сеното, печурките, игличките, земјата, каменот, песокот, тресетот, плутата од дабова кора, полжавите и друго. Многу од споредните производи можат на организацијата да и обезбедуваат и поголеми финансиски средства отколку што тоа можат да се остварат од дрвото како главен производ.

Дрвото има значење за сите стопански гранки, зошто речиси нема стопанска гранка или дејност во која дрвото не игра некаква улога, а од година на година неговата употреба, како по асортиман така и по обем, се зголемува и проширува. Се смета дека дрвото има 22-25 илјади примени. Имено, нема место за живеење каде што дрвото не е застапено за конструкција, изолација, декорација. Потоа, во рударството, за примарна и финална обработка, за хемиската индустрија и друго.

Затоа и потрошувачката на дрвото во последните децении е зголемена за неколку пати. Може да се каже дека постои глад за дрво. Оттука и апсурдноста на некои одлуки да се произведуваат и стимулираат производи што никој несака да ги купи и од кои се јавуваат постојани вишоци, да се запоставува производството на дрво, кое, освен што е многу барано, представува само $\frac{1}{3}$ до $\frac{1}{10}$ од вредноста на

користите што ги продуцираат шумите. Од друга страна, дрвото не е ограничено во простор и време, како што се, на пример, минералите. Со стручно и правилно стопанисување, односно со правилно подигање, одгледување и искористување на шумите, може да се оствари не само трајна, туку и зголемена продукција на дрво. Спротивно на тоа, неправилното и нестручното користење може да има и катастрофални последици. Исто така, и пасивниот однос кон шумите било тие да се економски, заштитни и слично, или национални паркови, е еден од најголемите непријатели на шумите. Тој однос, ако се спореди со односот во лозарството и овоштарството, значи напуштање на лозјето, односно на овоштарникот и негово нестанување.

Бидејќи, шумата е 'рбет на екосистемот кој е мошне сложен и чие нарушување има катастрофални последици, нестручни или недоволно стручни лица препорачуваат шумата да не се сече и со тоа сметаат дека сите проблеми ќе бидат решени. Спротивно на такви и слични погрешни сфаќања за сечата, односно за искористувањето на шумите сега, а најверојатно и во иднина, најважна ќе биде одгледувачката мерка, односно стабилноста на шумите, под услов стручно да се изведува.

Во Македонија, продукцијата на шума се одвива на 905.653 ha или на 35,2% од географската површина. Нивната застапеност во Словенија е 50%, во БИХ 45,6% а на ниво на Југославија 35,7%. Тоа значи дека Македонија има просечна застапеност на шуми, како Југославија, но и помала од некои други. Тоа учество на Македонија во Југославија изнесува 9,9%. Загрижува податокот дека и квалитетната структура на дрната маса во Македонија е најнеповолна. Имено, дрвото за репродукција во Македонија во 1990 година било застапено само со 22%, наспроти просекот на Југославија -73% или на Словенија 83%.

Оттука во производството на дрво за репродукција во Југославија, Македонија учествува само со 1,8%, а со огревно дрво - дури со 17,5%. Загрижува и фактот дека во Македонија учеството на дрво за репродукција е во постојано намалување, и тоа заради субјективни причини, кои се најмногу резултат на погрешната политика. Од дрвото за репродукција, пак, најинтензивно е опаѓањето на најквалитетните сортименти, како трупци за фурнири и за лупење, чие³ производство од 8.800 м³ во 1985 год. се намалило на 100 м³ во 1989 година.

Шумите на Македонија имаат вкупна дрвна резерва од 74,3 милиони м^3 , која во Југославија учествува со 6,6%, со годишен прираст од 1.830.000 м^3 . Меѓутоа, вкупниот годишен прираст не се користи, иако потребите од дрво во Македонија не се задоволени. Така, пиланските капацитети се користат со околу 60%, а од 1978 год. наваму почнува да се увезува и огревно дрво од другите републики.

Според досегашната сеча на дрво и неговата потрошувачка, Југославија се повеќе се доближува кон категоријата на земји увозници на дрво.

Во Македонија, со оглед на површините под шума, има можности да се зголеми шумското производство ако се зголеми прирастот и ако се подобри квалитетот на шумите, како и да се зголемат површините по шума, со што би се допринело за побрзиот развој на Македонија.

Натамошното заостанување на шумарството ќе има негативно влијание и од аспект на задоволувањата со дрво, односно дрвото се повеќе ќе се увезува и може да ја доведе Републиката во земјите увозно ориентирани на шумски производи. Во Западна Германија, на пример, се смета дека 3.000 м^2 високи шуми на еден жител е доволно за задоволување на потрошувачката на дрво, а во Македонија тој износ е над двапати помал и изнесува 1.400 м^2 /жител.

Заостанувањето во шумарството во Македонија, покрај другото, е резултат и на погрешната политика, како што се: неинвестирањето, форсирањето на други гранки за сметка на шумарството (издвојување од шумарството за водостопанството, електростопанството, патишта и други, наместо тие да издвојуваат за него). Така, на пример, според податоците од 1988 година, по инвестиции и опременост, шумарството во Македонија, во споредба со сите републики, заостанува за повеќе пати. По опременост најмалку заостанува во споредба на Црна Гора (двапати), а во споредба со БиХ тоа заостанување изнесува околу 15 пати. Имено, во однос на Југославија опременоста на шумарството изнесува: во Македонија 2,4, а во Црна Гора 4,8 а во БиХ 36,9%.

Ако се има предвид дека шумите во Македонија, во споредба со Југославија, имаат неповолна застапеност на повредни форми на одгледување, на зачуваност на повредните видови дрвја, а со Словенија и со шумовитост, може да се констатира дека можностите за шумско производство не се ни приближно искористени, зашто се користат неколку пати

помалку. Положбата на е идентична не само при производството на производи од дрво, туку и при користење на ловнотостопанство и за други споредни шумски производи, како: лековити билки, печурки, иглички и друго. Затоа може да се каже дека поголемото и порационално шумско производство е можно и има можности за негово зголемување и за неговиот развој, како и дека тоа представува голем потенцијал за перспективниот развој на Македонија. Зашто економските ефекти можат да се зголемат за неколку пати со минимални вложувања.

Според масата и прирастот, рационалното користење на шумското земјиште во Македонија се сведува на 15%, а, бидејќи и споредните производи се користат за неколку пати помалку, што значи дека тоа се сведува на околу 10%, и ако до 2000 година биде зголемено само за 50%, се добива зголемување на шумското производство за околу 4-5 пати.

Зголемувањето на шумското производство ќе придонесе за позабрзан перспективен развој на Македонија со зголемување на: девизните ефекти, вработувањето, на вишокот на производи и слично.

Од изнесеното произлегува дека шумското производство е мошне значајно за перспективниот развој на Македонија и дека има објективни можности за неговиот развој. Но, во сегашни услови најголемо негативно влијание врз развојот имаат несоодветниот третман на шумарството, негативните движења во дрвната индустрија и несоодветната извозна политика.

3. ДРВНОИНДУСТРИСКОТО ПРОИЗВОДСТВО И МОЖНОСТИ ЗА НЕГОВИОТ РАЗВОЈ

Дрвото, кај нас во Македонија, па и во Југославија, пред Втората светска војна, најмногу се употребувало за огрев и незначителен дел за пиланска обработка. Пиланските производи биле само од иглолисни видови и со нив се тргувало. Меѓутоа, по ослободувањето тоа се повеќе се користи за индустриска преработка, а со тоа многу се зголемува примарното и финалното производство.

Во Македонија и во Југославија се изградени голем број на капацитети и за примарно и за финално производство.

Производството во 1990 год. од примарната преработка во Македонија, во тоа на Југославија, учествувало со 1,8% или колку и произведено дрво за репродукција во Македонија. Учеството, пак, на финалното производство во истата година било далеку под учеството и на шумското и на примарното производство и изнесувало само 0,4%. Тоа зборува дека во Македонија постојат можности за развој на финалното производство од аспект на користењето на домашниот суровински потенцијал, без да се земе во предвид дека во развиените и напредни земји финалното производство е многу поголемо отколку што е потенцијалот на домашните суровини, како на пример Италија, која е меѓу најголемите извозници на финални производи, иако е меѓу најголемите увозници на суровина за нив. За пример може да се земе и Словенија, како најразвиена република во Југославија, која во Југославија во 1990 година учествува со 16% во производството на дрво за репродукција, со 26% во примарната преработка, а дури со 44% во финалното производство. Македонија, врз основа на сопствени суровини, има можност за развој на дрвноиндустриското производство, кое има значење и можност да придонесе и за севкупниот развој на Републиката.

Примарното производство во 1990 година во Македонија имало помало учество во Југославија од сите републики и покраината Војводина. Исто така, во Македонија производството на сите групи примарни производи што ги води статистиката имало помало учество во Југославија во однос на сите републики и Војводина, освен што тоа имало ист износ (0.9%) со тоа на нуз-продукти од примарно производство во Црна Гора. Што е уште понеповолно, во Македонија импрегнација на дрво не е евидентирана и не постои. Тоа значи дека не е организирано производство дури и за сопствени потреби.

Финалното производство во 1990 година во Македонија во споредба со примарното производство, имало уште помало учество (0,4%) од сите во Југославија, освен Црна Гора и Косово. Исто така, во Македонија производството на сите групи финални производи што ги води статистиката имало помало учество од сите републики во Југославија, освен од Црна Гора и Косово. Од финални производи во Македонија не е регистрирано производство на плетарски производи. Тоа не постои дури ни за сопствени производи.

Во 1990 година во структурата на примарното производство во Македонија најголемо учество од 85% имала

бичената граѓа, која имала и најголемо учество (2,5%) во Југославија, иако била поголема само од истат на Косово (0,5%), а заостанувала од истата на БиХ, што било најголемо (35%), за повеќе пати.

Во истата година, пак, во структурата на финалното производство во Македонија најголемо учество од 66% имало производството на мебел, што имало и најголемо учество од 4,6% во Југославија, иако било поголемо само од истото во покраините и Црна Гора, а заостанувало од соодветното во БиХ, што било најголемо (26,7%), за повеќе пати.

Во Македонија, во споредба со 1985 година, во последните години во примарното производство има постојан пораст на производството на букова бичена граѓа, кое во 1989 год. се зголемило на 122%. Најинтензивно намалување, пак, се забележува кај дабовата бичена граѓа, кое во 1989 год. е намалено на 1,6%. Во финалното производство кај сите групи производи нема рамномерно движење, а намалување на производството во последните години, во споредба со 1985 год., се забележува само кај дрвената амбалажа. Најгилемо зголемување во сите години, освен во 1989 год., имало производството на канцелариски мебел, кое изнесувало во 1986 год. 165%, во 1987 год. 180% и во 1988 год. 236%. Зголемувањето во 1989 год. било најголемо кај куќниот мебел во елементи и изнесувало 40%.

Наспроти оствареното производство во Македонија во 1989 год., во прометот во Југославија најголемо учество имале кујнските парчиња (6,2%), што покажува дека производството е недоволно приспособено според потребите на пазарот во Македонија.

За неповолните движења во дрвноиндустриското производство, покрај другите фактори, најзначајно влијание имале застоите во пласманот и необезбеденоста со суровина.

Според податоците за 1988 год., учеството на часови на стоење на орадијата, поради застој во пласманот, во можните часови, во финалното производство во Југославија изнесувало 3,0, а во Македонија 5,7% или за околу двапати било поголемо. Во примарното производство, пак, тој однос бил уште понеповолен, додека во Југославија изнесувал 0,1, во Македонија бил 2,9%.

Потоа, податоците покажуваат дека во Македонија учеството на часовите на стоење на оралијата порали застој

на пласманот во вкупните часови на стоење било најголемо во финалното дрвноиндустриско производство, кое изнесува 51,1% и е поголемо за околу двапати од преработката на хемиски производи, за околу трипати при производството на хартија, за околу четири пати од примарното дрвноиндустриско производство, за околу двест пати од производството на текстил и текстилни производи, а не било присутно во производството на кожа и крзно, на железна руда, на добиточна храна и во други. Од просекот во Македонија, кој изнесувал 6,2%, тој бил поголем за околу осум пати.

Учеството на часови на стоење на орудијата поради немање суровина и материјали во вкупните часови на стоење во финалното дрвноиндустриско производство изнесува 19,8%, кое е помало и од тоа во примарното (32,8%). Иако е значајно, тоа е помало околу четири и пол пати од тоа при производството на добиточна храна, околу четири пати при производството на кожа и крзно и е приближно на републичко ниво, кое изнесува 18,9%.

Од изнесеното произлегува дека за стагнирање и намалување на финалното дрвноиндустриско производство е доминантно влијанието на учеството на стоењето на орудијата поради пласманот. Тоа е и за околу два и пол пати поголемо отколку поради немање суровина и материјали. За примарното дрвноиндустриско производство, пак, било доминантно влијанието, иако значително помало од тоа на финалното, немањето на суровини и материјали.

Користењето на капацитетите во 1986 год. во Македонија во примарното дрвноиндустриско производство изнесува 69% и е помало од сите републики и покраини. Во Војводина имало најголем износ (85%). Во финалното дрвноиндустриско производство тоа било 74% и било поголемо само од истото во Црна Гора, кое изнесувало 64%, а било истиветно со потесното подрачје на Србија и Косово.

Недоволното користење на капацитетите во примарното дрвноиндустриско производство е резултат на слабите финансиски резултати во работењето, кои оневозможуваат регуларна и редовна набавка на суровина. Тоа, пак, има влијание врз намалувањето на производството во шумарството на дрво за репродукција. Тоа значи дека со подобрување на условите за работа и со промена на формата на организација со која, например, примарната преработка би била со шумарството, би се создале и поголеми можности за развој на

примарното дрвноиндустриско производство и со тоа на севкупниот развој на Републиката.

Освен предимензионираноста на капацитетите според европските, па и светските норми, нивното недоволно користење во финалното дрвноиндустриско производство најмногу е како резултат на мошне слабиот пласман на производите. Така, на пример, во 1988 год. се произведени 779.684 парчиња куќен мебел во елементи, а прометот во трговијата на мало бил само 183.000 парчиња или за околу четири пати повеќе биле произведени, со што и понатаму се зголемуваат залихите.

Според Студијата за земјите на Европската заедница, во споредба со 1975 год., до 2000 год., станбената изградба, како еден од доминантните показатели за развој на производството на мебел, треба најмногу од сите земји во Заедницата да се зголеми : во Турција - 197%, а веднаш по неа, со 163%, е Југославија, а во Македонија тој процент е уште поголем. Според исти извори, во Југославија има можности за развој на производство на мебел и поради заначајно помалата потрошувачка. Така, се наведува дека во 1987 год. најголема потрошувачка на мебел по жител во земјите од Заедницата имало во Норвешка 264, а во Југославија 56 еки/жител или за околу пет пати помалку. Во Македонија таа потрошувачка е уште помала и од југословенската. Затоа, во Европската заедница предвидуваат можниот развој на производството на мебел до 2000 год. да биде најголем во Турција, а веднаш по неа - во Југославија. Имено, според високата варијанта, во споредба со 1975 год., во 2000 год. се предвидува производство на мебел да се зголеми : во Турција за 413%, во Југославија за 352%, во Италија за 351% итн.

Во прометот на мебел на мало во Југославија е единствено помало учество од Македонија имаат Црна Гора и Косово. Македонија има помало учество од Словенија околу двапати кај собниот мебел во гарнитури и до околу пет пати кај друг ситен мебел во парчиња.

Сето тоа значи дека во Македонија има уште поголеми можности за развој на финалното дрвноиндустриско производство, а со тоа да се придонесе за севкупниот развој на Македонија.

Ако се има предвид дека во дрвната индустрија во Македонија во споредба со Југославија отпорноста е

најмала (изнесува 69%), со нејзино подобрување се создаваат услови за производството. Силата на погонските машини во финалното производство на Македонија исто така е најмала во Југославија, Таа во 1986 год. по жител на Македонија изнесувала 2,14% а во Црна Гора 7,16% kW. Тоа значи дека со нејзино зголемување можат да се створат услови за зголемување на финалното производство.

Од сето досега изнесено може да се заклучи дека во Македонија има можности за развој на дрвноиндустриското производство, а со тоа да се придонесе за севкупниот развој на Републиката.

4. ЗНАЧЕЊЕТО НА ШУМСКОТО И ДРВНОИНДУСТРИСКОТО ПРОИЗВОДСТВО ЗА ПЕРСПЕКТИВНИОТ РАЗВОЈ НА МАКЕДОНИЈА

Значењето на шумското и дрвноиндустриското производство за перспективниот развој на Македонија се гледа, покрај неопходните за човековиот опстанок општокорисни функции на шумите, во задоволувањето на населението: со дрво, со дрвноиндустриски производи и во неговото повидливо припаѓање кон економската категорија и кои развојот на елементите на остварување на девизни ефекти, вкупен приход, доход, вишок на производ, вработување на населението, развој на другите гранки непосредно поврзани со развојот на дрвноиндустриското производство, како што се текстилната, машинската, автомобилската, хемиската и други.

4.1 Значење на производството за остварување на девизни ефекти

Можности да се остварат позитивни девизни ефекти со производството во дрвниот комплекс има посебно значење за развојот и перспективата на Македонија. Во досегашниот период Македонија била увозно ориентирана, односно имала негативен биланс, со мали исклучоци, во вкупната надворешна трговска размена. Како во Југославија така и во Македонија, и тоа како во вкупното стопанство така и во индустријата и рударството, покриеноста на увозот со извоз била негативна. Во Македонија, во споредба со Југославија, била помала, со мали исклучоци. На пример, во 1960 год. во стопанството во Југославија изнесува 68,5%, а во истата год. во Македонија била 103,5%. Затоа, пак, во 1979 год истата во Југославија била 48,5%, а во Македонија 41,5%, додека покриеноста на увозот со извоз била постојано

позитивна во дрвниот комплекс. Но, учеството на дрвниот комплекс во извозот, како во однос на вкупната надворешн трговска размена, така и во однос на индустријата и рударството во Македонија, во споредба со Југославија било помало за неколку пати. Така, во 1986 год. во вкупниот извоз во Југославија било 6,5%, а во Македонија 2,4%. Слична била положбата и во однос со индустријата и рударството. Меѓутоа, и при увозот учеството на дрвниот комплекс, како во вкупниот увоз, така и на индустријата и рударството, било за неколку пати помало и изнесувало во 1989 год. во вкупниот увоз на Југославија 1,3%, а на Македонија 0,3%.

Покриеноста на увозот со извоз во Македонија има поизразен интензитет на зголемување во дрвниот комплекс отколку што било тоа во вкупниот и во прометот на индустријата и рударството. Имено, во 1988 во споредба со 1986 год., извозот вкупно нараснал на 1132, а во дрвниот комплекс 12 985%. Увозот вкупно нараснал на 943, а во дрвниот комплекс на 7 632 или порастот на разликата во вкупниот надворешен промет бил 189, а во дрвниот комплекс 5353%.

Покриеноста на увозот со извоз во 1986 год. во дрвниот комплекс во Македонија била помала во споредба со сите републики, освен покраините. Учеството на дрвниот комплекс во индустријата и рударството, исто така, било најмало во Македонија, освен во покраините. Но, и тоа учество на увозот било помало од сите, освен од покраината Косово.

Покриеноста на извозот со увоз и остварените девизни ефекти од шумското производство би можеле да бидат и поголеми ако не постојат административни ограничувања, кои се причина да се намалува и уништува дрвото за репродукција. Тоа е штета како за шумарството така и за општеството и затоа тој проблем треба да се разреши и да не се дозволи продолжување на негативните тенденции.

Потребите и потрошувачката на шумски производи во светот, посебно во Западна Европа, се во постојан пораст. Увозот на Западна Европа достигнува и до 60% од употребените количини на дрво. Се предвидува потрошувачката во Европа до 2000 год. да се зголеми за двапати, односно да нарасне на 165 милиони м³.

Со оглед на предимензионираноста на капацитетите за финално производство и за можностите за развој на тоа

производство, неминовно се наметнува потребата за зголемување на извозот, а со тоа и зголемување на девизните ефекти.

Пазарот кај нас не може да го прифати вкупното финално производство и затоа извозот се наметнува како неминовност за опстанокот на финалното производство на досегашно ниво, а особено за негово зголемување.

Имајќи предвид дека поминало времето на силен пораст на продажба на мебел во Европа, што не е случај и со прекуморските пазари, кои што уште не се заситени и чија куповна моќ е најголема (САД, Канада), најнапредните земји вршат преориентација на пласманот. На прекуморскиот пазар најрешително зачекорила Италија, која се наоѓа на самиот врв во Европската заедница. Но, на американскиот и јапонскиот пазар Тајван далеку ги надминува најсилните европски извозници (Италија, Данска). Мебелот од Тајван заостанува по технологија, квалитет и дизајн, но е многу јак со маркетингот и со привлечните цени, па е можно до крајот на векот да има и пресудна улога и врз европскиот пазар.

Од сето изнесено излегува дека шумското и дрвноиндустриското производство имаат значење за перспективниот развој на Македонија и со остварувањето на многу значајните девизни ефекти, кои се посебно значајни за Македонија како увозно ориентирана. Тоа значење е уште поголемо ако се има предвид дека дрвниот комплекс е меѓу првите, односно дека зазема едно од првите места во остварувањето на девизни ефекти. Така, меѓу оние што остварувале постојани позитивни девизни ефекти од 1985, па заклучно со 1988 год., дрвниот комплекс бил од 6-то до 8-мо место, а во 1988 год. бил на 6-то место - веднаш по производството на готови текстилни производи, кожни обувки и галантерија, сообраќајни средства, тутун и електрични машини и апарати.

4.2 Значење на производството за остварување на вкупен приход и доход

Со зголемување на шумското и дрвноиндустриското производство ќе се зголеми и нивното учество во општествениот производ, народниот доход, вишокот на производ, а со тоа ќе се овозможи и поинтензивен развој на Македонија.

Во 1988 год. дрвниот комплекс учествувал во народниот доход на Македонија во вкупно стопанство со 2,0%, а во индустријата и рударството со 3,6%. Тоа учество во вкупното стопанство во Македонија било помало од сите републики, освен од Србија и покраините а во индустријата и рударството, пак, било помало од сите. Учеството во вкупното стопанство било најголемо во БиХ и од соодветното во Македонија било поголемо за три и пол пати. Учеството во индустријата и рударството, исти така, било најголемо во БиХ, но и поголемо од истото во Македонија за околу четири пати. Тоа значи дека со создавањето на можности за зголемување во дрвниот комплекс, само со достигнување на ниво на други републики во Југославија, се создаваат можности и за развој на Македонија.

Покрај другите мерки во политиката на развојот коишто негативно дејствувале врз развојот на дрвниот комплекс е и неоправдано високото учество на даноците и придонесите. Така во 1988 год. учеството на дрвниот комплекс во индустријата на Македонија било: на народниот доход 3,6%, на вишокот на производ 2,9%, а за даноци и придонеси дури 5,3% или за околу двапати поголемо. Учеството на даноците и придонесите во општествениот производ на дрвниот комплекс во Македонија е за 50% поголемо од тоа на индустријата и рударството кое изнесувало 14,5%, а во девниот комплекс 22,6%. Таа нелогична и негативната политика е уште поизразена во шумарството на Македонија, во кое тоа учество изнесувало дури 26,6% и било поголемо и за неколку пати од најголемите корисници на општо корисни функции, како и оние од што имаат најнегативно влијание врз шумите. Така, додека тоа учество во шумарството било 26,6%, во електростопанството било 13,4%, во железничкиот сообраќај 15,3%, во земјоделското производство 8,6%, во црната металургија 12,0%, во производството на нафтените деривати дури 3,8% или помало за околу шест пати.

Дека водената развојна политика била апсурна и негативна за дрвниот комплекс, за шумарството и за шумите, многу јасно може да се согледа преку висината на личните доходи, како и преку акумулативната и репродуктивната способност. Така, наспроти највисокото и за неколку пати поголемо учество на даноците и придонесите во општествениот производ на дрвниот комплекс и на шумарството, тие имаат за неколку пати пониски лични доходи, како и акумулативна и репродуктивна способност. Имено, личните доходи по вработен во 1989 год. биле: во дрвниот комплекс 434, во шумарството 474, во електростопанството 578, во железничкиот сообраќај

650, во црната металургија 800, во производството на нафтени деривати 598, а во индустријата и рударството на Македонија 578. Потоа, репродуктивната способност на шумарството, исто така, била најниска и за неколку пати помала. Таа изнесувала: во шумарството 1,3%, во црната металургија 3,8%, во земјоделството 3,6%, во железничкиот сообраќај 3,1%.

Односот кон шумарството и кон шумите во Македонија по ослободувањето бил позитивен и на развојот на шумарството му се придавало поголемо значење отколку на индустријата и рударството. Така, во периодот 1953-56 год. општествениот производ по цени од 1972 год. растел со стапка од 32,4% во шумарството, а во индустријата и рударството 13,7%, односно во шумарството била поголема за околу два и пол. Во наредниот период доаѓа до неоправдан пресврт и во периодот 1953-88 год. таа не само што небила поголема во шумарството туку била за 50% помала и изнесувала во шумарството 5,6%, а во индустријата и рударството 8,8%, во подоцнежниот период, наместо односот да биде се попозитивен, тој е понегативен, иако значењето на шумите е се поголемо заради поголемото загадување предизвикано од се поголемиот развој на индустријата и поради повисокиот стандард кој ја поттикнува потребата за уживање во природните убавини и за обезбедување перспектива за себе и за поколенијата. Така, во периодот 1971-80 год. стапката не била помала за проценти, туку за над два и пол пати, односно во шумарството опаднала на 3,2, а во индустријата и рударството се задржала на 8,4. во преиодот 1986-88 год. опаѓањето е уште поинтензивно и се зголемува на над пет пати и изнесувало: во шумарството 0,5, а во индустријата и рударството 2,6.

Резултат на негативната развојна политика на шумарството во Македонија е и несразмерното останување на остварен чист личен доход, вишок на производ, средства за деловен фонд и други намени во Македонија, во споредба со истите во Словенија и Хрватска. Имено, во 1983 год., во споредба со Македонија, во Словенија бил оставарен повисок чист личен доход за околу четири пати, вишок на производ за околу шест пати и за околу девет пати за деловен фонд и други намени. Во Хрватска, пак, биле остварени уште повисоки износи, и тоа на чистиот личен доход за околу осум пати, на вишокот на производ за околу единаесет и за деловен фонд и други намени за околу петнаесет пати.

Дека односот кон шумарството во Македонија бил неоправдано негативен покажуваат и податоците за остварениот чист личен доход, кој, поради специфични и неповолни услови за работа, објективно треба да биде ако не највисок, тогаш барем меѓу највисоките, како што е случај во Словенија и Хрватска, во кои остварениот чист личен доход по работник во 1989 год. бил веднаш зад електростопанството, сообраќајот и врските, каако и зад железничкиот сообраќај, односно во Хрватска црната металургија наместо железничкиот сообраќај во Словенија.

Од погоре наведеното излегува дека со развојот на дрвниот комплекс има можност да се зголеми и неговото учество во Македонија со зголемување на вкупниот приход, вишокот на производот и слично и со тоа да придонесе за побрз, поперспективен развој на Македонија.

4.3 Значење на производството заради вработување на населението

Вработувањето има посебно значење во недоволно развиените земји, републики и краишта, каква што е Македонија, како и во услови на реструктурирање на стопанството, што условува невработеноста да се зголемува.

Дрвниот комплекс во 1989 год. со бројот на вработените учествувал во вкупниот број на вработените во индустријата и рударството со 6,3%, што е помало од просекот во Југославија (10,0%) и од Словенија (10,5%) за околу 60%, а поголемо од соодветното во Србија за околу 50%. Тоа значи дека има можности за негово зголемување, но и дека е далеку позначајно од истото во Србија. Тоа учество на шумарството во Македонија (2,0%) е помало од соодветното во Југославија, но поголемо од истото во Словенија (1,8%) и во Србија (1,0). Тоа покажува дека има можности за негово зголемување и дека е позначајно не само од Србија туку и од Словенија.

Посебен проблем при вработувањето во шумарството во Македонија, поради заостанувањето и неповолните услови за работа, представува флукуација на вработените. Таа во Македонија е поголема од сите републики и покраини во Југославија. Што е уште позагрижувачки, таа е поголема од вкупниот просек на Македонија, од просекот на стопанството, од истиот на индустријата и рударството и е поголема, освен од земјоделството, од другите стопански гранки со приближно

исти услови за работа како што се: водостопанството, градежништвото, сообраќајот и врските, угостителството и други. Спротивно од Македонија, во Словенија, каде што шумарството е напредно со подобри услови за работа, флукуацијата во шумарството е помала како од вкупниот просек така и од просекот на стопанството, од просекот на индустријата и рударството, како од наведените стопански гранки и други.

Со создавањето на можности за зголемување на производството, унапредувањето на шумарството и создавање на подобри услови за работа ќе се придонесе и за перспективниот развој на Македонија.

4.4 Значење на производството како извор на енергија за загревање на населението и за одвивање на процесот на производство

Производството на дрвниот репрокомплекс има посебно значење како извор на енергија за загревање и за одвивање на процесот на производство во услови на увозна ориентираност на стопанството и при недостиг на извори на енергија, а особено по енергетската криза во седумдесетите години.

Поради увозната ориентираност на стопанството и немањето доволни извори на енергија, Македонија нема нормални можности своите потреби од неа да ги задоволи од увоз и од сопствени извори. Со оглед на се поголемата ориентација кон дрвото како извор на енергија од економски и безбедносни причини, Македонија, поради заостанувањето во развојот на шумарството и недоволното користење на отпадокот, во последните години почна да увезува огревно дрво од другите републики, па и од други земји. Од друга страна, увозната ориентираност на стопанството го отежнуваат увозот.

Имајќи го предвид горе наведеното, може да се констатира дека со зголемување на шумското производство ќе се создадат можности за зголемено задоволување на енергетските потреби на Македонија, а со тоа ќе се придонесе за нејзиниот перспективен развој.

4.5 Значење на производството за другите стопански гранки

Производството од дрвниот репрокомплекс има значење и за производството на многу други гранки, зошто со негово зголемување се зголемува нивното производство.

Така, со зголемување на површините под шума, се зголемува земјоделското производство, се подобруваат резултатите на работењето во туризмот, железничкиот сообраќај, патниот сообраќај и на други. Се зголемува автомобилското производство за превоз, се зголемува прометот на гориво и слично.

Потоа, со зголемување на финалното дрвноиндустриско производство се зголемува и унапредува текстилното производство за изработка на мебел штофови, хемиското производство за производство на бои, лакови, лепаци, сунѓери, металното производство за производство на федери, оклови, автомобилското производство за производство на возила за превоз на производи и други. Потоа се зголемува прометот на гориво и слично.

Можноста со зголемување на производството на дрвниот комплекс да се зголемува производството од други гранки е од посебен интерес, бидејќи тоа се одвива во неразвиените и оддалечените краишта каде што е ограничен бројот на гранките што организирале производство во такви места.

Од изнесеното произлегува дека со зголемување на производството од дрвниот репрокомплекс се овозможува зголемување на производството во други гранки, а со то се создаваат можности за перспективен развој на Македонија.

5. ЗАКЛУЧОЦИ

Од извршените проучувања во врска со значењето на шумското и дрвноиндустриското производство за перспективниот развој на Македонија можат да се изведат следните поважни заклучоци:

1. Шумското и дрвноиндустриското производство имаат значење за перспективниот развој на Македонија. Можноста за зголемување на шумското и дрвноиндустриското производство ќе придонесе и за перспективниот развој на Македонија, со зголемувањето на учеството во вкупниот

приход, вишокот на производ, во девизните ефекти, во вработувањето и развојот и на другите гранки.

2. Шумското производство има можност да се зголеми и за наколку пати, зашто шумското земјиште не е искористено рационално, како за производство на дрво така и за споредни производи. Неговото користење е сведено на 1/10. Слабата застапеност на повредни видови, поквалитетна маса, повисоки форми на одгледување, во споредба со Југославија и поразвиените републики, се голема можност за зголемување на шумското производство, а со тоа и за перспективниот развој на Македонија.

За досегашното заостанување на шумарството најмногу придонесе негативната развојан политика, со која просечната годишна стапка на развој, во споредба со истата на индустријата и рударството во Македонија, била драстично намалувана со намалување на инвестирањето, со поголеми издвојувања за даноци и придонеси, а потоа несоодветната организациона поставеност со која при подобри услови за стопанисување се остварувани послаби резултати поради врзување со дрвната индустрија. Негативните резултати за аботењето на дрвната индустрија негативно влијаеа и врз шумарството, бидејќи не можеше да си ги наплати своите обавувања, па беше принудено да го намалува своето производство и да ги зголемува залихите. Со оглед на непроценливото значење на шумите, поврзано дури и со постанокот на човекот, постои потреба и можност тие да се напредуваат, а со тоа да се зголеми и шумското производство, кое ќе придонесе и за перспективниот развој на Македонија.

3. Дрвноиндустриското производство има можности да се зголеми и да придонесе и за перспективниот развој на Македонија. Можноста за зголемување на производството се лежи во искористувањето на недоволно искористените капацитети, во намалување на залихите, во подобрувањето на опременоста, како и во зголемувањето на силата на погонските машини во финалното производство. Имено, во дрвната индустрија на Македонија, во споредба со Југославија, капацитетите се послабо искористени како во почетното така и во финалното производство. Залихите се големи, опременоста е помала, силата на погонските машини во финалното производство е послаба и слично.

Причините за досегашното слабо работење во дрвната индустрија на Македонија се: слабиот пласман, недостатокот

на суровина, недоволното вложување и слично. Во иднина постојат реални можности за нивно отстранување или намалување на нивното негативно влијание и за зголемување на производството, со што ќе се придонесе и за перспективниот развој на Македонија.

4. Производството во дрвниот комплекс е од посебно значење за Македонија како увозно ориентирана, заради остварување на девизни ефекти. Дрвниот комплекс спаѓа меѓу првите шест од осум гранки што остваруваат постојано позитивни девизни ефекти. Но, во споредба со Југославија, тие се помали, па со отстранување на причините постои можност и за нивно зголемување, а со тоа да се придонесе за перспективниот развој на Македонија.

5. Вкупниот приход, доходот, личните доходи, вишокот на производ и друго има можности да се зголемат, во споредба со Југославија, со зголемување на шумското, дрвноиндустриското производство и слично. Шумското производство се одвива во специфични и неповолни услови, па би требало и личните доходи да бидат меѓу највисоките, како што е случај во Словенија и во Хрватска, а не да бидат меѓу најниските, како што е случај во Македонија. Со создавањето на можности за зголемување на производството, ќе се зголеми и вкупниот приход, доходот, вишокот на производ, и ќе се придонесе за перспективниот развој на Македонија.

6. Мошне значајно за перспективниот развој на Македонија е и можноста со зголемување на производството од дрвниот репрокомплекс да се зголемува производството и во други гранки како што се: текстилната индустрија - со производство на мебел штофови, хемиската - со производство на бои, лакови, металната - со производство на окови, федери, автомобилската - со производство на превозни средства.

7. Со зголемување на шумското производство се зголемува и густината и квалитетот на патната мрежа, а со тоа производството станува поекономично и се создаваат услови за развој на сточарството, за заштита на шумите од пожари, болести, незаконски сечи. Со тоа се овозможува перспективниот развој на Македонија.

S U M M A R Y

THE IMPORTANCE OF FORESTS AND WOOD INDUSTRIAL PRODUCTION FOR THE FUTURE DEVELOPMENT OF MACEDONIA

D. Krstevski, I. Sapkaliski, M. Vrencovska

The forest and wood industrial production, i.e. the forestry and wood industry are important for the future development of the Republic of Macedonia. The possibilities for increasment of the forest and wood industrial production will contribute for bigger participation in the social production, national income and other social-economic categories of the overall economy in the Republic of Macedonia, and especially wood industrial production and foreign exchange effects of the Republic.

In the paper - report detailed analysis are made and review on the forest and wood industrial production given as well as the possibilities for their development in Macedonia, with a special emphasis on the increasment of the social production, national income, foreign exchange effects, employment in the Republic, etc.